

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

Instytucja Kultury Samorządu Województwa Pomorskiego

Miała strój bogaty, malowany w różne światy

Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Oddział Grodzisko w Sopocie

Kurator wystawy: Karolina Czonstke-Świątkowska

Osoby zaangażowane w realizację projektu:

Kurator wystawy: Karolina Czonstke-Świątkowska

Teksty: Karolina Czonstke-Świątkowska, Agnieszka Maślakiewicz (tekstylia)

Fotografie: Marek Jasiński, Bartosz Świątkowski (zabytki z Bornholmu)
Opracowanie graficzne: Agnieszka Dmitruczuk Dymi Lab

Redakcja: Karolina Czonstke-Świątkowska, Krzysztof Godon, Bartosz Świątkowski

Korekta językowa: Jarosław Kurek

Patronat medialny: Archeologia Żywa

Wystawa czasowa: 16.07.2022-31.03.2023

Wstęp

Miała strój bogaty, malowany w róże światy to wyjątkowa ekspozycja poruszająca tematykę kobieta i kobiecości, ich roli i funkcji społecznych oraz sposobu postrzegania niewiast i wzajemnego przenikania się wzorców kulturowych w trzech bardzo odmiennych tradycjach: słowiańskiej, skandynawskiej i bałtyjskiej. Historia ta została opowiedziana przez pryzmat unikatowych kobiecych ozdób oraz elementów stroju odkrywanych w rejonie Morza Bałtyckiego osadzonych w kontekście społeczno-kulturowym.

Miała strój bogaty… to bardzo ważna wystawa w skali bałtyckiego i polskiego muzealnictwa, na której po raz pierwszy poruszono w sposób przekrojowy, problemowy, narracyjny oraz niezwykle atrakcyjny wizualnie tematykę związaną wczesnośredniowieczną biżuterią oraz ubiorem kobiecym z obszaru południowej części Morza Bałtyckiego. Sama problematyka ozdób kobiet oraz fenomenu Bałtyku była dotychczas niewystarczająco podejmowana przez muzealników oraz naukowców i nie istniała w świadomości społecznej.

Na wystawie zaprezentowano pierwotnie imponującą kolekcję 750 unikatowych muzealiów jubilerskich z terenów Dania (repliki), Polski, Litwy, Łotwy oraz obwodu królewieckiego. Obecnie ma ona formę ekspozycji posterowej, którą można uzupełnić po konsultacji z kuratorką eksponatami tematycznymi z danej jednostki muzealnej.

Wiele z zabytków będących częścią ekspozycji została pokazana po raz pierwszy. Były wśród nich unikalne na skalę kraju oraz regionu bałtyckiego i środkowoeuropejskiego ozdoby z cmentarzysk w Ciepłem i Czarnej Wielkiej, skarbu z Olbrachtówka. Zabytki pochodzą z kolekcji Muzeum Regionalnego im. Andrzeja Kaubego w Wolinie, Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, Muzeum Podlaskiego w Białymstoku oraz Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie.

***

Dodatkowo wystawie tworzy publikacja książkowa o tym samym tytule stanowiąca jej rozwinięcie. Jest to pierwsza w Polsce bogato ilustrowana, przekrojowa publikacja popularnonaukowa poświęcona wczesnośredniowiecznym kobiecym ozdobom i strojom z rejonu południowej części Morza Bałtyckiego.

To również pierwsze od 30 lat ujęcie monograficzne tematyki jubilerskiej oparte o najnowsze badania i odkrycia naukowe.

***

Ekspozycję *Miała strój bogaty, malowany w różne światy* odwiedziło w Sopocie blisko 12 000 gości.

Ponad to była ona prezentowana w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu (blisko 6 000 odwiedzających) oraz na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego (około 1350 gości).

Wystawa została uznana za drugą najważniejszą wystawę czasową w Polsce w 2022 w ramach plebiscytu Archeologii Żywej „Archeologiczne Sensacje 2022”.

Natomiast publikację wybrano najważniejszą książką archeologiczną roku 2023 w ramach tego samego konkursu.

Geneza

Wystawa stanowi odpowiedź na duże zainteresowanie gości Grodziska w Sopocie (turyści z kraju i zagranicy, rodziny z dziećmi, mieszkańcy Trójmiasta, odtwórcy historyczni, muzealnicy, środowisko naukowe) tematyką kobiet i kobiecości, jubilerską i ubiorów z różnych kręgów kulturowych wczesnośredniowiecznej Europy prezentowaną w szerszym kontekście społeczno-kulturowym.

Cel wystawy

- Popularyzacja wiedzy dotyczącej dziedzictwa Morza Bałtyckiego związanego z niewiastami oraz ze strojem i biżuterią kobiecą oraz ich kompozycją, rolą i funkcją.

- Rozważania nad odmiennym postrzeganiem kobiet w tradycji słowiańskiej, skandynawskiej i bałtyjskiej oraz przenikaniem się wzorców w basenie bałtyckim we wczesnym średniowieczu.

- Ukazanie bogactwa wczesnośredniowiecznego zdobnictwa i kunsztu jubilerów, które mogą być także inspiracją dla współczesnych twórców oraz firm jubilerskich.

Opis wystawy

Motywem przewodnim wystawy są kobiety oraz kobiecość różnie rozumiana i postrzegana przez ludy żyjące w południowej części Morza Bałtyckiego we wczesnym średniowieczu. Historia ta opowiedziana jest przez pryzmat kompozycji ozdób oraz strojów.

Ekspozycja oparta jest o najnowsze wyniki badań i ustaleń naukowych (część jeszcze niepublikowanych, stanowiących elementy pracy doktorskiej autorki) zaprezentowanych w sposób lekki i popularnonaukowy. Motywami przewodnimi wystawy są wiersz Bolesława Leśmiana *Strój*, stanowiący inspirację dla tytułu wystawy i książki oraz wątek podroży Wulfstana anglosakiego podróżnika z IX wieku, który opisał swoją podróż wzdłuż wybrzeży bałtyckich. Podróżował z wczesnośredniowiecznych wybrzeży Danii, wzdłuż obszarów słowiańskich, do legendarnego Truso oraz ziem bałtyjskich.

Na ekspozycji zaprezentowano wybrane przykłady biżuterii i ubiorów związanych z ludnością skandynawską (Dani i południowa Szwecja), słowiańską (Pomorze i północne Połabie, pogranicze mazowiecko-podlaskie), bałtyjską (Warmia i Mazury, Obwód Kaliningradzki, Litwa, Łotwa).

Opis wystawy

Wystawa składa się z 5 części (łącznie 30 tablic):

- **Wstęp wraz z wprowadzeniem do problematyki wystawy** – zagadnienia dotyczące regionu bałtyckiego, roli kobiet, pochodzenie i tworzenie ozdób oraz ubiorów (8 plansz)

- **Świat skandynawski** – informacje historyczne o regionie, kompozycja biżuterii i ubioru, opis charakterystycznych zabytków biżuteryjnych (4 plansze)

- **Świat słowiański** – informacje historyczne o regionie, kompozycja biżuterii i ubioru, opis charakterystycznych zabytków biżuteryjnych (12 plansz)

- **Świat bałtyjski** – informacje historyczne o regionie, kompozycja biżuterii i ubioru, opis charakterystycznych zabytków biżuteryjnych (4 plansze)

- **Zakończenie** – przenikanie wzorców kulturowych, rola i funkcja biżuterii (2 plansze)

*Wymiary plansz: pion 70x100 cm.

Tablice

Organizator wystawy:
Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, Oddział Grodzisko w Sopocie

Kurator wystawy:
Karolina Czonstke-Świątkowska

Fotografie:
Marek Jasiński, Bartosz Świątkowski (zabytki z Bornholmu)

Autorzy tekstów:
Karolina Czonstke-Świątkowska, Agnieszka Maślakiewicz (tekstylia)

Redakcja:
Karolina Czonstke-Świątkowska, Krzysztof Godon, Bartosz Świątkowski

Korekta językowa:
Jarosław Kurek

Oprawa graficzna:
Agnieszka Dmitruczuk Dymi Lab

Zaprezentowane na wystawie zabytki pochodzą ze zbiorów:
Muzeum Regionalnego im. Andrzeja Kaubego w Wolinie (MW),
Muzeum Archeologicznego w Gdańsku (MAG),
Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie (MWM),
Muzeum Podlaskiego w Białymstoku (MPB),
Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie (PMA)

Dziękujemy za udostępnienie kopii zabytków dr Jarosławowi Strobinowi, Dariuszowi Wiewiórce, Bożenie Palak, Annie Hanusz, Karolinie i Aleksandrze Kneustlier-Hanusz oraz Elżbiecie i Stanisławowi Seliga

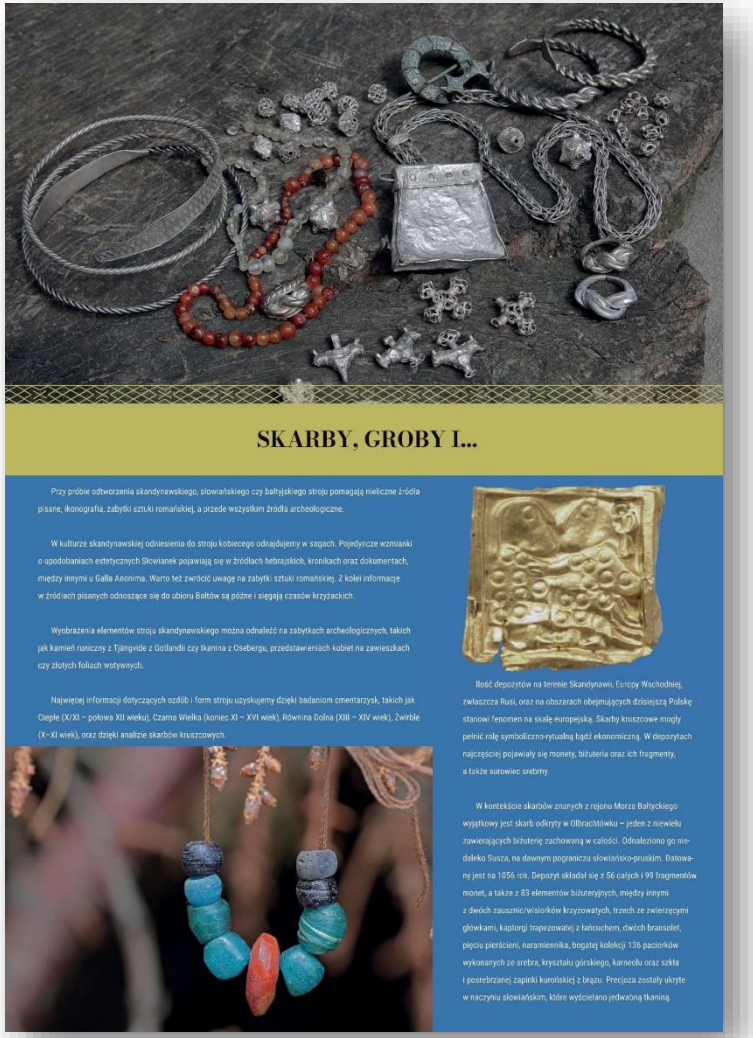
Patronat medialny:
Archeologia Żywa

Organizator: Partnerzy: Partner medialny:

TABLICE WSTĘPNE

TKANINY I TKACTWO

Przed nadejściem, wątpliwie tkaniny używano na co dzień wyłącznie były w domach. Natomiast lepsze, gładkie, o prostym i drogim, gradowych wypogadzanie rzemieślniczy.

Ubiory we wczesnym średniowieczu wykonywane przede wszystkim z wełny owczej. Sprzyjanie się również tkaniny z lnu, pokrzywy, konopi, bawełnianego włókna, a także jedwabiu. Wełnę przędziono przy użyciu wrzeciona, składającego się z drewnianego pręcika z ceramicznym obciążeniem – przęślikiem. Również się zajmowanie się w każdym domu.

Tkaniny wytwarzano na dwa sposoby powstawały na krosnach pionowych i poziomych. Proste rozpoczynano od narzucenia nitek, czyli osnowy, do której w odpowiednią konfigurację. Od wielkiej przędzy zależał wątek. Nitki przędzionych tkaniny z użyciem drugorzędnych (obrazowe) bądź jednolitym.

Jako wykończenie służyły ozdobne paski wykonywane osobno. Tkano je na krośnikach. Bardziej skomplikowane wzory tworzono na oddzielnych, czyli wzorzystych rozwiązań deseszkach z otworami, wykonywanych z kory. Używano ich od XIII w. do tkania tkanin, przede wszystkim – wzorzystych, czasem cudzoziemskich. Włóczki, przekładnie tkanin z deseszkami, ułożenie tych nitek.

Wykorzystywano do wyrobu i najcenniejsze tkaniny były w średniowieczu rodzaje i rzemiosł rzeczywiste.

SREBRNE ISKRY

W dzisiejszej były wykorzystywane z materiałów wspomnianych, szkło oraz metali takich jak: miedź, cyna, ołów, złoto i srebro. Metale importowano głównie z terenów Dalmacji i Germanii Wschodniej, Germanii Zachodniej, Europy Północnej, Tyrolu, Wyżyny Czesko-Morawskiej, Gór Kruszcowych oraz Azji. Afryki. Dominowały one ozdobne w postaci ozdób: naszyjników, jak i gotowych już wyrobów – monet, czasem ozdób. Metody produkcji takich z dawna, długiej kontynuacji.

W późniejszych stuleciach Wilki jeszcze kilkakrotnie zmieniały kolorki. Jej ostatnia barwa została. Naturalny do nich: odkrywcą, Karin, dlaczego tego wykluczono. Zimowe wyroby szczotek pozwoli wyłącznie oraz cytrusowe wzmocnienie. Pierwotny wykorzystywano Wigwamy, czyli. Samowarnie motywów dekoracyjnych z swoich dracków. Granulacja wzmocnił była te. Kierowanie mukna tarniczej, polegające na ułożeniu motywów w romantycznych z nowoczesnych gatunków. Inny sposób złożonej stanowiła kamienyczna – wykluczenie powierzchni metalowej kilkakrotnie i uchylaczkowanie, czyli. Ten sposób, gotowi dzisiaj.

Dzisiaj wykorzystywane w wyrobie półszlachetnych wyrobach miejscowych był importowano – szczególnie szkła ze szkła. Lubiło złotnicy słowiańscy, skandynawscy czy bałtyccy odnosiłi się wyroby kamienne. Wierzchy, szlachetny czy kwarcytowy znane były między innymi z wczesnośredniowiecznego zdobnictwa. Pierwsi szkłem wykorzystywane w Hedeby, Wiku, Gdańsku czy Wolinie.

BAŁTYK – MORZE ŚRÓDZIEMNE PÓŁNOCY

W X–XII wieku w południowej części basenu Morza Bałtyckiego występowało wiele ważnych ośrodków życia kulturowych, politycznych i gospodarczych. Coraz większe znaczenie międzynarodowe miało – chrześcijańskie, miejsc się wymieniało nie tylko towarów, ale także zasad organizacji społecznej i politycznej. Niezależnie się wiele chrześcijaństwa, konwersje w różnej Skandynawii, Słowian i Bałtów. Najbliżej spierali się ze Wikingami, przez Bałtowie, miejsc się wzajemnie przenikali Europy.

Niewątpliwie jednym z elementów mających silny wpływ na rozwój wymian: rozwijanie wczesnych kontaktów słowiańsko-skandynawskich kulturach w X – XII wieku, oraz się wzmacniały coraz wspomnienie handlowych w: wyżyn Morza Bałtyckiego (Birka, Kaupang, Hedeby, Ribe, Wolin, Truso, Wiskiauden, Grobin) oraz szlaków handlowych najczęściej stosunkowo długą trasą, stopniowo nabrały silnie stymulującą, a nawet wyraźnie impuls. Władcy ich rozwój głównych rozkwitł przez niemal cały dorzecze Europy Środkowej i Środkowo-Wschodniej, do centrum stanowiącego Ruskiego, Wiślańskim. Przyczyniały się do przepływu dóbr i idei, a ich rozwój obserwowanego państwa nawet dużą aktywność, wzmacniałem słowiańskiego elementu tych przemian.

W Europie Środkowo-Wschodniej się części wykorzystywanych szlakiem, łączącym Bałtyk z innymi kontynentu, były tak zwane „szlaki drogi", wiodące on Skandynawii w kierunkach południowych wzdłuż Wisły, Dniestru i Dniepru oraz Niemna, Prypeci i Dwiny. Wykorzystano wykorzystywano także szlaki drogowe wiodłaci Dniepr oraz Wisły, stanowiącego część tak zwanej „drogi kupców", czyli Via Mercatorum.

Z zdobywczej bałtyckiej skandynawskiej, wiązki się wymienia nawzajem pomiędzy różnymi a Europą Północny, handel nowoczesnego coraz rzadziej innych wcześniejszych. Jednocześnie wspomnianych ze wielką wysokiej jakości, będących różnymi elementami wcześniejszego wzajemnego systemu ekonomicznego. Stanowiły one, wraz z rozwojem wielkiej sieci połączeniowej, podstawę wymiany towarowej obejmującej – wielką była wagi i jakości bracia ambitnego, a nie jego handlu.

ŚWIAT SKANDYNAWSKI

ŚWIAT NORDYCKI

We wczesnym średniowieczu tereny Półwyspu Jutlandzkiego oraz Półwyspu Skandynawskiego przechodziły szereg istotnych przemian kulturowo-gospodarczych, związanych z pojawieniem się chrześcijaństwa oraz powolną centralizacją władzy. Był to czas wzmożonej aktywności ludności skandynawskiej. W VIII wieku rozpoczęły się wyprawy wikińskie, obejmujące cały ówczesny świat od Europy, przez Bizancjum, po Grenlandię. Viking, czyli „wyprawa" – to słowo oznaczało sposób życia, który wybierali głównie mieszkańcy Skandynawii. Wśród nich można było spotkać również Słowian i Bałtów. Przyczyniało się to do rozwoju dalekosiężnej wymiany handlowej, powstawania emporiów oraz przepływu wzorców kulturowych i estetycznych.

Na terenie ówczesnej Danii, której wpływy obejmowały również część Półwyspu Skandynawskiego, w X wieku rozpoczął się proces centralizacji władzy. Ostatecznie to dynastia z Jelling dała początek rodowi królewskiemu, rządzącemu tymi terenami przez najbliższe stulecia. Jej przedstawicielami byli pierwsi historyczni władcy duńscy: Harald Sinozęby i Swen Widłobrody. Pierwszy z nich wprowadził królestwo Danii w świat chrześcijański. Dążył on do wzmocnienia władzy królewskiej w regionie poprzez kontrolę handlu oraz kluczowych miejsc produkcji i wymiany w południowej części baseru Morza Bałtyckiego, takich jak na przykład Wolin. W jego pobliżu miała powstać skandynawska enklawa, stojąca na straży duńskich interesów w tym regionie – Jomsborg. Kolejny element stanowiła realizacja polityki dynastycznej, między innymi wspólnie z państwem pierwszych Piastów – żoną Swena Widłobrodego została córka Mieszka I, Świętosława. Była ona matką późniejszych królów: Kanuta Wielkiego, władcy Anglii, Danii i Norwegii oraz Haralda Svensona, króla duńskiego, czy pochodzącego z wcześniejszego małżeństwa Olafa Skötkonunga, władcy szwedzkiego.

W SKANDYNAWSKIM STYLU

Dania

Strój z obszaru Danii składał się z sukni spodniej, nazywanej też giezłem. Najczęściej szyta była ona z cienkiej, lnianej lub wełnianej tkaniny. Na nią zakładano grubszą suknię fartuchową, gładką lub plisowaną, która mogła mieć rękawy. We wczesnym średniowieczu na terenach Danii można było też spotkać kobiety noszące suknie z wąskimi ramiączkami oraz głębokim, V-kształtnym dekoltem.

Kolejny element stroju stanowiły suknie wierzchnie, wykonywane z grubego materiału, najczęściej wełny. Ubiór wykańczano krajkami tkanymi z wełny, jedwabnymi lamówkami, złotymi lub srebrnymi nićmi, aplikacjami lub futrem.

Zarówno kolorystyka, jak i techniki tkackie były bardzo zróżnicowane. Pojawiały się ubiory w odcieniach brązu, czerwieni oraz żółci, a także w różnych wariantach błękitu. Całość stroju była spinana najczęściej charakterystycznymi dla tych terenów fibulami żółwiowatymi lub owalnymi, licznie odkrywanymi w grobach kobiecych. Rozpinano między nimi kolie z paciorków. Używano też wielu innych typów zapinek, w tym równoramiennych.

Włosy upinano w charakterystyczny kok, stanowiący rodzaj węzła, który przez część badaczy interpretowany jest jako wyznacznik statusu społecznego.

Szwecja

Stroje kobiece noszone na terenach dzisiejszej Szwecji różniły się od znanych z Danii. W X wieku, zwłaszcza wśród kobiet pochodzących z możnych rodów, popularność zdobywały plisowane koszule, rzadziej spotykane w innych rejonach Skandynawii. Część badaczy interpretuje je jako import z terenów Europy Wschodniej. Dekolt najczęściej miał formę tak zwanej „dziurki od klucza". Na suknię spodnią nakładano suknię fartuchową, która mogła mieć formę zamkniętą lub, w przeciwieństwie do zabytków tekstylnych odkrytych w Danii, otwartą z przodu i trzymającą się jedynie na broszach. Używano też pojedynczych prostokątnych pasów tkaniny, które owijano wokół ciała i zapinano na dwóch ramiączkach. Zakładano również płaszcze bogato zdobione krajkami lub haftami oraz tuniki.

W strojach szwedzkich pojawiały się treny oraz kaftany.

K. Rabiega, Moda Wikingów 2018

W BLASKU FREI

W południowo-zachodniej Skanii, najprawdopodobniej ze względu na chrystianizację, garnitur ozdób kobiecych składał się z pojedynczych zawieszek bądź paciorków. Rzadko pojawiały się inne dary grobowe.

W regionie Blekinge w południowo-wschodniej Szwecji kobiety chowano z fibulą równoramienną oraz z zapinkami żółwiowatymi lub owalnymi łączonymi kolią. Jako dary wkładano też szpile, oselki oraz przęśliki.

Liczba noszonych rzędów paciorków, surowiec, kolorystyka, a także wielkość oraz stopień komplikacji wzoru zapinek wiązały się z rolą kulturowo-społeczną, wiekiem, statusem społecznym kobiety.

Rozbudowany zestaw ozdób pojawiał się u kobiet dorosłych. Młode dziewczęta w północno-wschodniej Skanii chowano bez biżuterii lub z pojedynczym paciorkiem. Jako dar grobowy wkładano sprzączki, igielniki, oselki, noże lub przęśliki. Pojawiały się także muszle kauri.

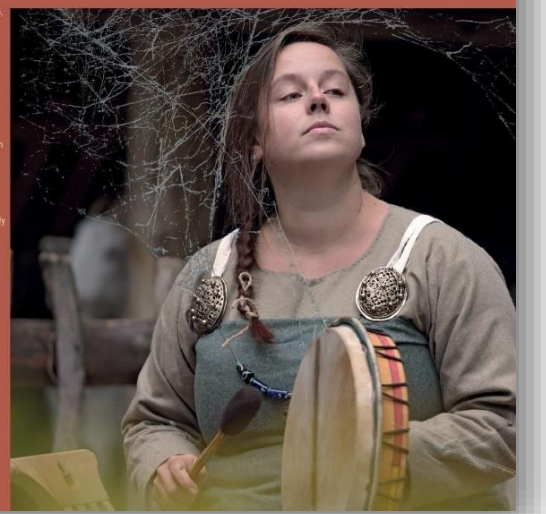
K. Rabiega, Stroje skandynawskie we wczesnym średniowieczu 2018

Rzemieślnicy skandynawscy słynęli z kunsztu jubilerskiego. e wczesnym średniowieczu (okres wikiński) w Skandynawii rozwinęło się sześć stylów zdobniczych – Oseberg, Borre, Jelling, Mammen, Ringerike i Urnes, których wpływy widoczne były między innymi w detalach stroju kobiet i mężczyzn.

Ozdobt kobiece we wczesnym średniowieczu w skandynawskiej części basenu Morza Bałtyckiego w pewnym uproszczeniu składał się z symetrycznie rozmieszczonych zapinek owalnych lub żółwiowatych. Między nimi rozciągano sznur paciorków wykonanych z kolorowego szkła, srebra, bursztynu, karneolu czy kryształu górskiego. Całość uzupełniały zawieszki o zróżnicowanych formach, często mające znaczenie magiczne i symboliczne, niekiedy były to także łańcuszki i igielniki

Górną część kostiumu spinano przy pomocy zapinek równoramiennych, trójlistnych. Jako uzupełnienie stroju pojawiały się także fibule językowate oraz bransolety i pierścionki. Oprócz zapinek lub zamiast nich mogły być wpinane szpile.

Mimo dużej unifikacji stroju kobiecego na obszarze Skandynawii jesteśmy w stanie zaobserwować pewne regionalne tendencje.

WIATR Z PÓŁNOCY

We wczesnym średniowieczu na terenach południowobałtyckich, między innymi na Wolinie, w Bardach-Świelubiu, Gdańsku oraz Truso – Janowie Pomorskim koło Elbląga, pojawiały się elementy stroju związane z tradycją skandynawską.

Fibule

Stanowiły one jeden z najbardziej charakterystycznych elementów stroju kobiecego. Zamiast lub obok nich mogły pojawiać się także szpile.

W Truso odnaleziono zapinki owalne, równoramienne, trójlistne, językowate i prostokątne oraz podkowiaste, datowane od IX do X wieku. Większość z nich pod względem formy i stylistyki nawiązywała do tradycji duńskich. Z Gdańska znana jest owalna fibula w stylu Urnes, pochodząca z 1. ćwierci XII wieku. Z kolei ze Świelubia pochodzi zapinka żółwiowata w stylu Borre, datowana na X stulecie, a z Wolina – kolista w typie Terslev z X–XI wieku.

Zawieszki i kolie

Kolie i zawieszki mogły być zakładane w klasyczny sposób, na szyję, ale rozwieszano je również pomiędzy fibulami czy szpilami na wysokości klatki piersiowej. Poszczególne sznury paciorków mogły być przedzielane rozdzielaczami.

W skład kolii wchodziły paciorki – szklane, z kryształu górskiego oraz bursztynu. Część z nich była importowana z różnych rejonów Europy i Bizancjum, o czym może świadczyć na przykład paciorek szklany wykonany techniką millefiori, odnaleziony na Wolinie. Warto wiedzieć, że na terenach na terenach skandynawskich, między innymi w Ribe oraz Hedeby, funkcjonowały warsztaty szklarskie.

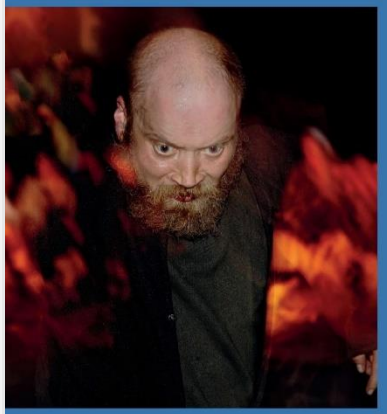
Dużym zainteresowaniem cieszył się również bursztyn. Pojawiał się on terenach Półwyspu Skandynawskiego, Jutlandzkiego w wyniku wymiany handlowej z obszarami słowiańskimi oraz bałtyjskimi.

Kolie z paciorków uzupełniano zawieszkami w kształcie młotów Thora, postaci kobiecych – Walkirii, miniaturowych elementów uzbrojenia czy buta Widara. Pełniły one funkcję amuletów. Wykonywano je z różnych materiałów, na przykład z metalu oraz bursztynu.

ŚWIAT SŁOWIAŃSKI

NARODZINY POMORZA

W ramionach Wisły i Odry

Obszary Pomorza Zachodniego i Wschodniego były zamieszkiwane przez ludność słowiańską, która ogólnie nazywana jest Pomorzanami. W jej skład wchodziły grupy plemienne takie jak Wolinianie, Pyrzyczanie czy Słowińcy.

We wczesnym średniowieczu na tym obszarze wytworzyło się kilka istotnych ośrodków: Wolin, Szczecin, Kamień Pomorski, Żółte, Kołobrzeg, Bardy-Świelubie, Puck, Gdańsk, czy sąsiadujące z terytorium pruskim Truso.

Wolin, Kołobrzeg, a w późniejszym okresie Gdańsk, funkcjonowały jako emporia handlowe. Podobny charakter miało sąsiadujące z terytorium pruskim Truso. W miejscach styku i wymiany kulturowej tych skupiały się interesy Słowian, Skandynawów i Bałtów. W przypadku ośrodka w Wolinie należy pamiętać o dwóch ważnych wczesnośredniowiecznych „graczach" obecnych w tym rejonie Europy. Pierwszym z nich było Cesarstwo, dążące do umocnienia swojej pozycji na Połabiu i Pomorzu (zwłaszcza na terenach Pomorza Zachodniego), drugim zaś Królestwo Danii. Celem obu państw było poszerzenie strefy wpływów. Ponadto w X wieku na terenie Wielkopolski zaczyna tworzyć się państwo wczesnopiastowskie, prowadzące politykę podboju terytorialnego względem obszarów ościennych.

Zarówno Pomorze Zachodnie, jak i Wschodnie znalazły się w orbicie zainteresowań pierwszych Piastów, którzy ze zmiennym szczęściem dążyli do ich podporządkowania przez następne dwa stulecia.

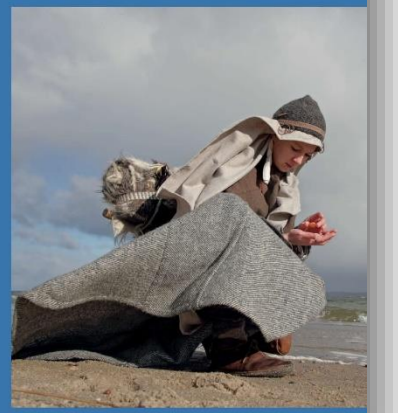
Pomorze w X i XI wieku stało się areną ważnych wydarzeń historycznych. Było swoistym mostem kulturowym pomiędzy ludnością słowiańską, skandynawską i bałtyjską.

Rejon południowego Bałtyku zamieszkiwali Skandynawowie, Bałtowie oraz plemiona zachodniosłowiańskie, których szczególny odłam stanowili Słowianie nadbałtyccy. Zajmowali oni tereny północnego Połabia, czyli ziem położonych pomiędzy Półwyspem Jutlandzkim, rzekami Łabą i Solawą a dolną Odrą, a także Pomorze Zachodnie i Wschodnie.

Niepokorne Połabie

Północne Połabie zamieszkiwało wiele pomniejszych plemion. Część z nich utworzyła dwa większe ugrupowania: Związek Obodrzycki oraz Związek Wieletów (Lucicki). Plemiona skupione wokół Obodrzyców oraz Wieletów dążyły do stworzenia niezależnych organizmów państwowych na wzór Danii, Czech czy państwa pierwszych Piastów. Realizując te cele, wybrały jednak dwie różne drogi. Obodrzyce szybko przyjęli chrześcijaństwo i w oparciu o Cesarstwo oraz o Królestwo Danii dążyli do uzyskania niezależności politycznej i możliwości samostanowienia. Inaczej przedstawiała się sytuacja w przypadku Związku Wieleckiego. Nie dążył on do stworzenia organizmu państwowego na wzór monarchii, ale pozostał na poziomie archaicznego związku plemiennego. Przez prawie dwa wieki skutecznie opierał się próbom chrystianizacji, co w praktyce oznaczało liczne konflikty, szczególnie z Cesarstwem, organizującym misje chrystianizacyjne, których prawdziwym celem było poszerzenie strefy wpływów. Tereny wieleckie znalazły się również w orbicie zainteresowań państwa pierwszych Piastów oraz Danii.

Region Połabia od końca VIII wieku ulegał wpływom frankijskim, a następnie niemieckim. Ostatecznie utracił samodzielność na początku XIII wieku. Większa jego część została podbita przez Cesarstwo, natomiast część północna, z Rugią – przez Danię. Za symboliczny koniec Słowiańszczyzny Połabskiej uznaje się zdobycie w 1168 roku przez koalicję duńsko-pomorsko-obodrzycką, pod wodzą króla duńskiego Waldemara I, ośrodka i świątyni Światowita w Arkonie, czyli jednego z najważniejszych ośrodków kultowych na Połabiu.

SŁOWIAŃSKI SZYK

Zróżnicowanie strojów noszonych przez przedstawicielki poszczególnych warstw społecznych przejawiało się w kolorystyce i rodzaju tkaniny, formie ubioru, liczbie oraz jakości dodatków.

Podstawowym elementem wczesnośredniowiecznego stroju kobiecego na terenie Słowiańszczyzny były jednobarwne giezła w formie długich koszul, na które zakładano fartuchy. Wykonywano je z jednego lub kilku kawałków prostokątnego materiału, przewiązywanych w talii paskiem lub krajką. Uzupełnienie ubioru stanowiły niewielkie sakiewki z przyborami codziennego użytku, takimi jak nożе, krzesiwa itp.

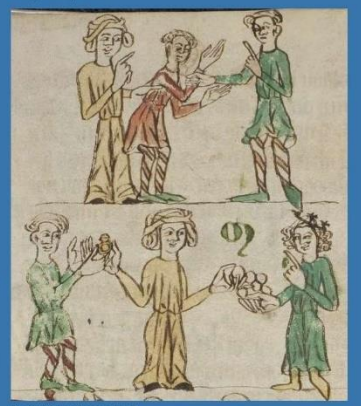
Innym wariantem stroju były nieskomplikowane suknie wykonywane z jednego kawałka materiału, które zakładano na tunikę.

W XII wieku kobiety, szczególnie z kręgów dworskich, zaczynały nosić rozbudowane suknie podwójne. Pierwsza pełniła funkcję bielizny. Druga, wierzchnia, była obszerniejsza i bardziej ozdobna. Zaczęły pojawiać się rozszerzane na końcach rękawy. Dolne partie sukien i rękawów oraz dekolty mogły być wykańczane ozdobnymi lamówkami.

Jako odzieży wierzchniej używano długich, kloszowo skrojonych płaszczy spinanych zapinkami bądź zapięciami. Dłonie w okresie zimowym chroniły rękawice. Najprawdopodobniej kobiety już we wczesnym średniowieczu nosiły pończochy lub nogawice (sukienne lub płócienne). Noszono jednoczęściowe obuwie bez wydzielonej podeszwy. Z czasem zaczęły pojawiać się ciżmy, trzewiki, buty wiązane, sznurowane czy zapinane na sprzączki.

Sposobem na podkreślenie statusu społecznego, pozycji w danej społeczności, wieku oraz stanu cywilnego były nakrycia głowy oraz rodzaj fryzury. Dziewczęta i młode, niezamężne kobiety nie zakrywały głów, natomiast zdobiły je czółkami, czyli opaskami, mającymi najczęściej formę wąskiej tasiemki wykonanej z tkaniny, skóry albo krajki. Przymocowywano do nich ozdoby w postaci kabłączków skroniowych i zausznic.

Inaczej wyglądały nakrycia głowy kobiet w średnim wieku, starszych lub mężatek. Zasłaniały one uszy oraz głowę chustami wykonanymi z jasnego płótna. Na wysokości czoła zakładały opaski. W XII wieku zaczęły pojawiać się podwijki, czyli pasma materiału zakładane pod chusty lub opaski, które dodatkowo osłaniały uszy oraz szyję z dekoltem. Symbolem stateczności i dojrzałości były czepce, nazywane też czepkami, noszone przez kobiety w starszym wieku.

Ryc. Heidelberger Sachsenspiegel

„... NA ZIEMI KANA'AN KOBIETY WKŁADAJĄ W USZY KOLCZYKI..."

Kabłączki skroniowe

Kabłączki skroniowe były to ozdoby o kształcie otwartego kółka. Najczęściej noszono je na wysokości skroni. Ich ilość oraz forma były zróżnicowane regionalnie. Kobiety zakładały od kilku do kilkunastu egzemplarzy. Przy ich tworzeniu wykorzystywano szeroki wachlarz metali kolorowych i technik. Podstawowe kryterium różnicowania stanowił sposób kształtowania zakończeń, a w niektórych przypadkach średnica kółek.

Najpowszechniejszą formę kabłączków skroniowych na terenie Pomorza i dzisiejszej Polski oraz północnych Niemiec stanowiły ozdoby o jednym z końców wygiętym w uszko o esowatym kształcie. Za najstarsze uznaje się egzemplarze o średnicy wewnętrznej poniżej 2 cm. Datowane są od X do 2. połowy XIII wieku. Najmłodsze i jednocześnie największe kabłączki, bo o wielkości powyżej 5 cm pochodziły z 2. połowy XI do 1. połowy XIV wieku.

Różnorodność ozdób oraz bogactwo ich form na terenach zamieszkiwanych przez Słowian było duże. Wspominał o tym w swojej relacji arabski podróżnik o imieniu Iishaq b. Może opisujący tajemniczą ziemię Kana'an utożsamianą ze Słowiańszczyzną.

Charakterystyczną częścią stroju kobiecego z terenów Słowiańszczyzny Północno-Zachodniej były ozdoby głowy, takie jak kabłączki skroniowe oraz zauszn ice. W zależności od regionu oraz okresu, występowały one w wielu różnych wariantach. Mocowano je albo przyszywano do opasek lub fragmentów tkaniny czy chust zakładanych na głowę.

Kabłączki typu pomorskiego

Szczególny wariant kabłączków skroniowych, z esowatym uszkiem charakterystycznym dla Pomorza, zwłaszcza Zachodniego oraz Meklemburgii stanowiły „kabłączki typu pomorskiego", nazywane też „pustymi kabłączkami skroniowymi" albo „kabłączkami typu orszymowickiego".

Wykonywano je ze zwiniętej blachy lub odlewano na rdzeniu. W efekcie w kabłączku powstawała pusta przestrzeń. Posiadały jedno lub dwa esowato ukształtowane uszka. Ponadto mogły występować w wariancie zdobionym motywami geometrycznymi, roślinnymi i mieszanymi lub niezdobionym. Egzemplarze bogato dekorowane datuje się od końca X do połowy XIII stulecia, zaś nieornamentowane – od końca XI do połowy XIV wieku.

Kabłączki typu pomorskiego sporadycznie pojawiały się poza obszarami Pomorza jako importy.

Zausznice i kolczyki

Zausznice, czasami nazywane też kolczykami, stanowiły jedną z najbardziej okazałych form kobiecych ozdób głowy na obszarze całej Słowiańszczyzny. Były to przedmioty luksusowe. Nosiły je głównie przedstawicielki lokalnych elit.

Ozdoby te składały się z drucianego kabłąka zdobionego w dolnej partii najczęściej różnorodnymi paciorkami, blaszkami i łańcuszkami wykonanymi odmiennymi technikami. Na Pomorzu występują zausznice z paciorkami malinowatymi, azurowymi, cylindrycznymi, a także zausznice koszyczkowate, krzyżowate, gwiaździste, z główkami zwierzęcymi itp. Egzemplarze o cieńszym i ostro zakończonym kabłąku pełniły również funkcję kolczyków. Natomiast ich kunsztowne zakończenia mogły być również elementami kolii, jak w skarbie z Olbrachtówka.

Zausznice wykonywano ze srebra, brązu i innych metali kolorowych. Większość z nich pochodzi ze znalezisk skarbów kruszcowych. Zaś na cmentarzyskach, grodziskach i osadach były odkrywane rzadziej.

Ważny element uzupełniający strój kobiecy stanowiły ozdoby szyi. Były to wisiorki i zawieszki, różne formy paciorków wykonanych z metali kolorowych, szkła, bursztynu, z kamieni szlachetnych i półszlachetnych, takich jak kryształ górski, karneol, kwarcyt czy fluoryt. W trakcie badań archeologicznych paciorki stanowią jeden z najpowszechniej spotykanych zabytków. Ozdoby te, zwłaszcza na cmentarzyskach, występowały w zespołach, razem z wisiorkami tworząc kolie.

Inny sposób ozdabiania szyi stanowiły naszyjniki, których fragmenty odkrywano głównie w skarbach. Natomiast rzadkimi znaleziskami o unikalnym charakterze były kaptorgi.

Zawieszki i wisiorki

Zawieszki odkrywane na terenach zamieszkałych przez Słowian nadbałtyckich miały wiele różnych form. Pojawiały się ozdoby o kształtach okrągłych, półksiężycowatym (tzw. lunule) oraz dzwoneczkowatym itp.

Na Pomorzu lunule występowały w dwóch formach: wykonane z blachy srebrnej, zdobionej granulacją i filigranem oraz odlewane ze srebra, metali kolorowych i żelaza. Pierwsza występowała na terytorium ziem polskich od 2. połowy IX do połowy XI wieku, a sporadycznie nawet dłużej. Druga zaś popularna była pomiędzy IX a XIII stuleciem.

Wisiorki okrągłe, znane choćby ze znalezisk gdańskich, zdobiono motywami roślinnymi oraz antropomorficznymi. Pojawiały się też zawieszki w formie dzwoneczków. Na cmentarzysku w Ciepłem, w grobach kobiecych, wystąpiły egzemplarze o kształcie półkolistym i motylkowatym.

Wisiorki tworzono z metalu oraz materiałów organicznych, między innymi kłów zwierzęcych czy muszli. W Gdańsku oraz w Wolinie odkryto liczne zawieszki wykonane z bursztynu.

Paciorki

Paciorki stanowią co jedenasty znalezisko, wśród nich ponad 800 szt. szkła, a ponad 100 szt. bursztynu, głównego surowca bałtyckiego.

W przypadku części metalowych warto zwrócić uwagę na paciorki z brązu i złota, zdobione, dwupromieniowe, dwustożkowe, a także o kształcie owalnym, podłużnym, walcowatym. Czasami stanowiły one ozdobę bransolet.

Bogaty zbiór szkła ze szkła pozwala odkryć na Wolinie, w Kołobrzegu, w Kołobrzegu, w starożytnościach w Gdańsku, Szczecinie, Gdańsku. Były one produkowane lokalnie, a także importowane z Włoch, Iranu, Skandynawii czy obszarów zamieszkanych przez Słowian. Wśród zabytków pozwalają one zrozumieć wzbogacenie technologii, wymiany, inspiracji, sprzedaży, modnych kierunków. Na zdjęciach powyżej znajdziecie paciorki szklane z różnorodnych kształtach. Formach. Przykłady nie ograniczają barwy oraz ornamentyka. W kolekcji można znaleźć paciorki oraz przedmioty z bogatej ozdoby szkła, w tym ze szkła, kamienia, metalu, ceramiki, a także z kości

ŚWIAT POGRANICZA

NA STYKU KULTUR

Pierścienie

Elementem charakterystycznym dla pogranicza wschodniosłowiańskiego były pierścienie kuczkowskie o bardzo bogatej ozdobie, zróżnicowanej przekroju. Ten typ pierścionka występował na terenie dzisiejszej Białorusi i Ukrainy w okresie od IX do połowy XIII wieku. Na Słowiańszczyźnie Zachodniej stanowiły rzadkość.

W przeciwieństwie pierścieni wej pierścień szklany w kształcie przypisuje do dzisiejszej Łotwy. Tylko w tych najbogatszych wyposażeniach po kilkadziesiąt sztuk. W kobiecych mogły być zawieszane na łańcuszkach wyposażone w wahadełka przypięte. Kamyczek znaleziony przez archeologów jest jednym z najstarszych znanych nam przykładów. Wszystkie wczesne pierścienie były wykonywane z brązu.

Zawieszki

Na cmentarzyskach w Czarnej Wielkiej i Czekanowie odkryto małe znaleziono kilkanaście zawieszek w postaci krzyża wpisanego w koło wykonane z brązu. Ten typ zawieszek znany był z terenów północnej Rusi, gdzie występowały przeważnie jednak w Nowogrodzie. Przypuszczenia te nie są jednak jedynymi. Mogły funkcjonować jako elementy różnych części stroju. Niektóre wykluczyć ich zupełnie zawieszka jako talizmanowy

ŚWIAT BAŁTYJSKI

OSTATNI POGANIE EUROPY

Bałtowie od wczesnej epoki żelaza zamieszkiwali południowo-wschodnie rejony Morza Bałtyckiego, dziś należące do Łotwy, Litwy, Rosji oraz północno-wschodniej Polski.

Pod względem językowym i kulturowym nie stanowili jednolitej społeczności. Wyróżniamy dwie ich grupy: zachodniobałtyjską, do której zalicza się Prusów, Galindów, Jaćwingów, Skalów, Kurów i Semigalów oraz wschodniobałtyjską, do której zaliczamy Łotyszy i Litwinów. Posługiwali się językiem bałtyjskim, nazywanym też bałtyckim, który był blisko spokrewniony z językami słowiańskimi.

Ludność ta cechowała się powściągliwością w przyjmowaniu nowych wzorców kulturowych. Z jednej strony pod względem społecznym, politycznym, kulturowo-religijnym Bałtowie pozostali na etapie archaicznego związku plemiennego. Z drugiej zaś, zwłaszcza w okresie wpływów rzymskich (I–IV wiek) i wędrówek ludów (IV–VI wiek), utrzymywali kontakty handlowe z imperium rzymskim oraz Skandynawią, Europą Zachodnią i Wschodnią. Część powstałej wówczas sieci kontaktów przetrwała do wczesnego średniowiecza. Podstawą wymiany handlowej był bursztyn, w zamian za to na ziemie bałtyjskie napływały różne dobra, w tym monety, ozdoby luksusowe, broń. Bałtowie byli sprawnymi rzemieślnikami. Wykorzystując rodzime i obce wzorce oraz technologie, wytwarzali różnorodne, także luksusowe przedmioty. Eksportowali również miód, wosk, futra i skóry. We wczesnym średniowieczu utrzymywali kontakty handlowe ze wszystkimi ludami zamieszkującymi rejon bałtycki oraz Rusinami.

Od końca X wieku rozpoczął się proces chrystianizacji plemion bałtyjskich oraz intensywny okres podboju terytorialnego i kolonizacji. W XIII wieku większość plemion została podbita przez państwa ościenne oraz zakony: krzyżacki i kawalerów mieczowych. Najdłużej, bo aż do XIV–XV wieku, chrystianizacji opierali się Litwini.

W OKOWACH BRĄZU

Rekonstrukcja wczesnośredniowiecznego stroju bałtyjskiego stanowi wyzwanie ze względu na nieliczne źródła pisane oraz skromność materiału archeologicznego, wynikającą z praktykowanych form pochówków.

Ubiór Bałtyjek nie odbiegał od kanonów przyjętych w innych obszarach Europy. Składał się ze sukni spodniej oraz wierzchniej, na którą nakładano fartuch, czasami w formie zapaski. Suknie w pasie przewiązywano skórzanym lub wykonanym z krajki paskiem. Przymocowywano do niego nóż, przybory toaletowe, amulety. Odzież wykonywano z sukna lnianego oraz konopnego. Chętnie noszono ubrania wykonane z wełny, najczęściej w kolorze naturalnym. Tkaniny barwiono na kolor ciemnoniebieski, brązowy lub żółty. Ze względu na wysoką cenę przeznaczone były one dla zamożnych elit.

W okresie chłodniejszym zakładano futra oraz skóry, które spinano popularnymi wśród Bałtów zapinkami podkowiastymi. U plemion żyjących w północnej części regionu pojawiały się płaszcze, bogato zdobione motywami geometrycznymi tworzonymi ze spiralek i pętelek z brązu.

Elementem wyróżniającym Bałtów była duża ilość biżuterii noszonej zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn. Strój odświętny składał się z masywnych naszyjników, noszonych nawet po kilka sztuk, kolii z paciorków szklanych lub bursztynowych oraz spiralek brązowych. Głowy czasami zdobiono diademami i opaskami. Na ramionach pojawiały się masywne szpile, łączone nawet kilkoma rzędami łańcuchów z zawieszkami. Na ręce zakładano naramienniki oraz masywne bransolety, a na palce pierścienie. Ozdoby wykonywano głównie z brązu, rzadziej ze srebra.

Część motywów ornamentacyjnych i form ozdób stosowanych przez Bałtów swoją metryką sięga kultury kurhanów zachodniobałtyjskich, a więc początków wczesnej epoki żelaza. Warto dodać, że niektóre z wątków zdobniczych, elementów biżuterii oraz stroju były spotykane w tradycji ludowej do początku XX wieku.

Art of the Balts 2009

SZTUKA BAŁTÓW

Naszyjniki

Naszyjniki stanowiły szczególnie popularny typ ozdób, chętnie noszony przez kobiety oraz mężczyzn. Wykonywano je z pojedynczych, ale zdarzało się, że nawet i z kilkunastu skręcanych ze sobą drutów. Różniły się one techniką wykonania oraz sposobem ukształtowania zakończeń. Niektóre zdobione były oplotem filigranowym. Największe naszyjniki osiągały średnicę kilkudziesięciu centymetrów. Część badaczy interpretuje je jako pasy.

W XIII wieku pojawiły się charakterystyczne dla terenów pruskich naszyjniki typu Totenkrone, nazywane po polsku „koronami śmierci". Miały one formę wielozwojowych spirali, wykonanych ze splecionych drutów.

Szpile

Szpile różniły się formą zdobienia oraz zakończeniami główek. Większe służyły do spinania elementów ubioru. Mniejsze mogły być wykorzystywane do spinania włosów.

U poszczególnych plemion bałtyjskich widoczne były różnice w sposobie noszenia szpil. Kuronki wpinały jedną większą szpilę z kilkoma łańcuchami lub zestawem zawieszek. Z kolei na Litwie niektóre grupy zamiast szpil preferowały zapinki.

Zawieszki i kolie

Geometryczne zawieszki w postaci rombów oraz trapezów stanowiły element charakterystyczny dla Bałtów. Wisiorki trapezowate są przykładem długiego trwania u ludów bałtyjskich wzorców estetycznych. Pojawiły się w VI wieku. W X stuleciu, najprawdopodobniej za sprawą kontaktów ze Skandynawią, zaczęły występować wisiorki tarczkowate, nawiązujące formą do umb, które w XII wieku szczególną popularnością cieszyły się wśród ludności kurońskiej. Ponadto występowały też wisiorki dzwoneczkowate, w kształcie grzebieni, z przedstawieniami zoomorficznymi. Jako ozdoby pojawiały się kły zwierzęce. U ludności jaćwieskiej występowały zawieszki w postaci krzyży wpisanych w koło oraz krzyżyków, a także okrągłych wisiorków, w tym z przedstawieniami św. Jerzego. Być może były one wynikiem wymiany handlowej prowadzonej między innymi z ludnością słowiańską z terenów mazowieckich i podlaskich. Zawieszki wykonywano głównie z brązu oraz bursztynu. Ozdobami tymi uzupełniano naszyjniki oraz dowieszano je do łańcuchów.

W skład kolii wchodziły różnego kształtu paciorki bursztynowe i szklane czy charakterystyczne dla Bałtów brązowe spiralki. Poszczególne sznury kolii, a także łańcuchy rozdzielano ozdobnymi rozdzielaczami mocowanymi do szpil.

Zapinki

Na terenach zamieszkiwanych przez Bałtów popularnym typem były zapinki podkowiaste, występujące w wielu wariantach. Różniły się one formą zakończeń ramion oraz motywami zdobniczymi. Pojawiały się zapinki podkowiaste z główkami zoomorficznymi, główkami maku, o kolbowatych końcach itp. Szczególnym ich wariantem były zapinki kurońskie, które posiadały zakończenia w postaci gwiazdek.

Ponadto występowały fibule tarczowate, kuszowate, szczeblowe i inne. Ostatni z przywołanych typów ma charakter szczególny. Jest on kolejnym przykładem przetrwania form z okresów wcześniejszych. Pierwsze warianty tych ozdób pojawiły się jeszcze w VI wieku naszej ery i przetrwały w nieco zmienionej formie aż do czasów nowożytnych.

Bransolety i naramienniki

Naramienniki stanowiły ważną część garnituru ozdób bałtyjskich. Miały one najczęściej formę kilkuzwojowych spirali, skręcanych z kilku drutów o bogato ornamentowanych zakończeniach.

Bałtyjki nosiły na rękach nawet po kilka bransolet. Popularne były bransolety masywne, o półokrągłym czy trójkątnym (daszkowatym) przekroju, puste w środku, splatane z kilku drutów, sztabkowate itp. Często były one bogato ornamentowane.

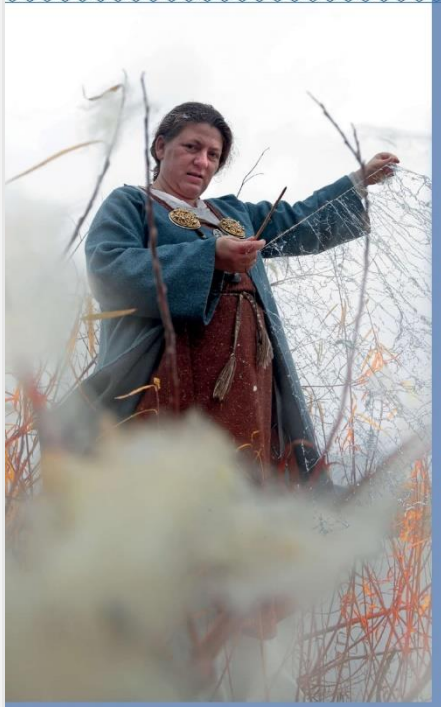
Pierścionki

Pierścionki, które na terenach bałtyjskich noszono nieraz po kilka sztuk, miały wiele form. Na przykład o prostym kształcie kółka, skręcane z drutu lub z kilku drutów, spiralne, taśmowate, z żeberkami, z oczkiem. Wiele z nich posiadało dodatkową ornamentację w postaci motywów geometrycznych.

MIĘDZY MAGIĄ A RELIGIĄ

Biżuterii i ozdobom stroju w tradycji słowiańskiej, skandynawskiej i bałtyjskiej przypisywano czasami znaczenie magiczne oraz symboliczne. We wczesnym średniowieczu zaczęły pojawiać się również przedstawienia związane z symboliką chrześcijańską.

Ozdoby takie jak zawieszki często pełniły funkcję amuletów mających chronić właściciela. W okresie wprowadzania chrześcijaństwa zaczęto wytwarzać krzyżyki oraz wisiorki w postaci krzyża wpisanego w koło, a także zawieszki przedstawiające świętych, choć nie zawsze musiały one być związane z procesem chrystianizacji.

Lunule kojarzono z kultem księżyca, czasem z solarnym. Zawieszki tego typu, o zakończeniach zwieńczonych krzyżem z granulatu, mogły być noszone przez kobiety zamężne lub wiązano je z symboliką pogańsko-chrześcijańską.

Z kolei kaptorgi wielokrotnie interpretowano jako schowki, amulety lub relikwiarze. Przypisywano im działanie magiczne. Część badaczy pojawiające się na nich wątki zdobnicze wiąże z chrystianizacją. Natomiast niektóre z motywów pojawiają się już w czasach pogańskich, na przykład u Słowian nadbałtyckich. Dlatego nie zawsze powinny być traktowane jako jednoznaczne świadectwo przyjęcia chrześcijaństwa.

Pierścionki, w zależności od formy oraz sposobu noszenia, mogły świadczyć o zamożności, przynależności do określonej grupy społecznej, wyznawanej wierze oraz stanie cywilnym. Niezamężne kobiety nosiły je na lewej dłoni, mężatki zaś na prawej. Pierścionki z oczkiem wiązano z magią ochronną.

Kabłączki skroniowe z wyobrażeniami ptaków czy innymi przedstawieniami zoomorficznymi kojarzono z magią płodności i dobrobytem.

We wczesnym średniowieczu elementem związanym z nową wiarą były także enkolpiony, czyli krzyże relikwiarzowe.

Oprócz biżuterii znaczenie magiczne przypisywano również narzędziom i przyborom tkackim oraz samemu procesowi przędzenia i tkania. Przęślice i wrzeciona miały symbolizować „przędzenie" nici życia i losu. Były też atrybutem władzy i autorytetu.

ZAKOŃCZENIE

KIEDY ŚWIATY SIĘ ZDERZAJĄ

Skarb z Nørremølle na Bornholmie, G. Ingvardson, Nørremølle, 2012

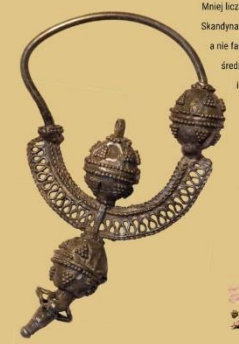

Biżuteria słowiańska, skandynawska oraz bałtyjska nie była odnajdowana wyłącznie na terenach macierzystych. Na obszarach zamieszkiwanych przez Słowian nadbałtyckich i Bałtów można odnaleźć zabytki związane ze skandynawskim kręgiem kulturowym. Były to zarówno wcześniej przywoływane ozdoby, jak też przedmioty związane z życiem codziennym, wytwórczością rzemieślniczą, uzbrojeniem czy magią i religią. Do kontaktów dochodziło przede wszystkim na terenach północnopolabskich, pomorskich, pruskich i kurońskich, zwłaszcza w większych ośrodkach i emporiach. Mieszkańcy terenów nadmorskich w naturalny sposób utrzymywali kontakty z ludnością duńską oraz pochodzącą z obszarów szwedzkich, zwłaszcza z rejonu Birki.

Natomiast liczne ślady obecności i aktywności słowiańskiej na terenach południowoskandynawskich widoczne były w odkrywanej tam ceramice słowiańskiej oraz biżuterii. W skarbach z rejonu wysp duńskich, zwłaszcza Bornholmu, oraz w nieco mniejszym stopniu Skanii i Blekinge, pojawiały się fragmenty, a niekiedy i całe garnitury ozdób związanych głównie ze Słowiańszczyzną Północno-Zachodnią. Na wyspach duńskich przetrwały też nazwy miejscowe o pochodzeniu słowiańskim.

Mniej licznie reprezentowane są zabytki związane z Bałtami na terenach Skandynawii i Słowiańszczyzny. Może to jednak wynikać ze stanu badań, a nie faktycznych kontaktów, które miały miejsce we wczesnym średniowieczu. Z Pomorza, Polabia, Półwyspu Jutlandzkiego, Szwecji i Gotlandii znane są pojedyncze znaleziska bałtyjskich szpil, zapinek, zawieszek, fragmenty naszyjników itp.

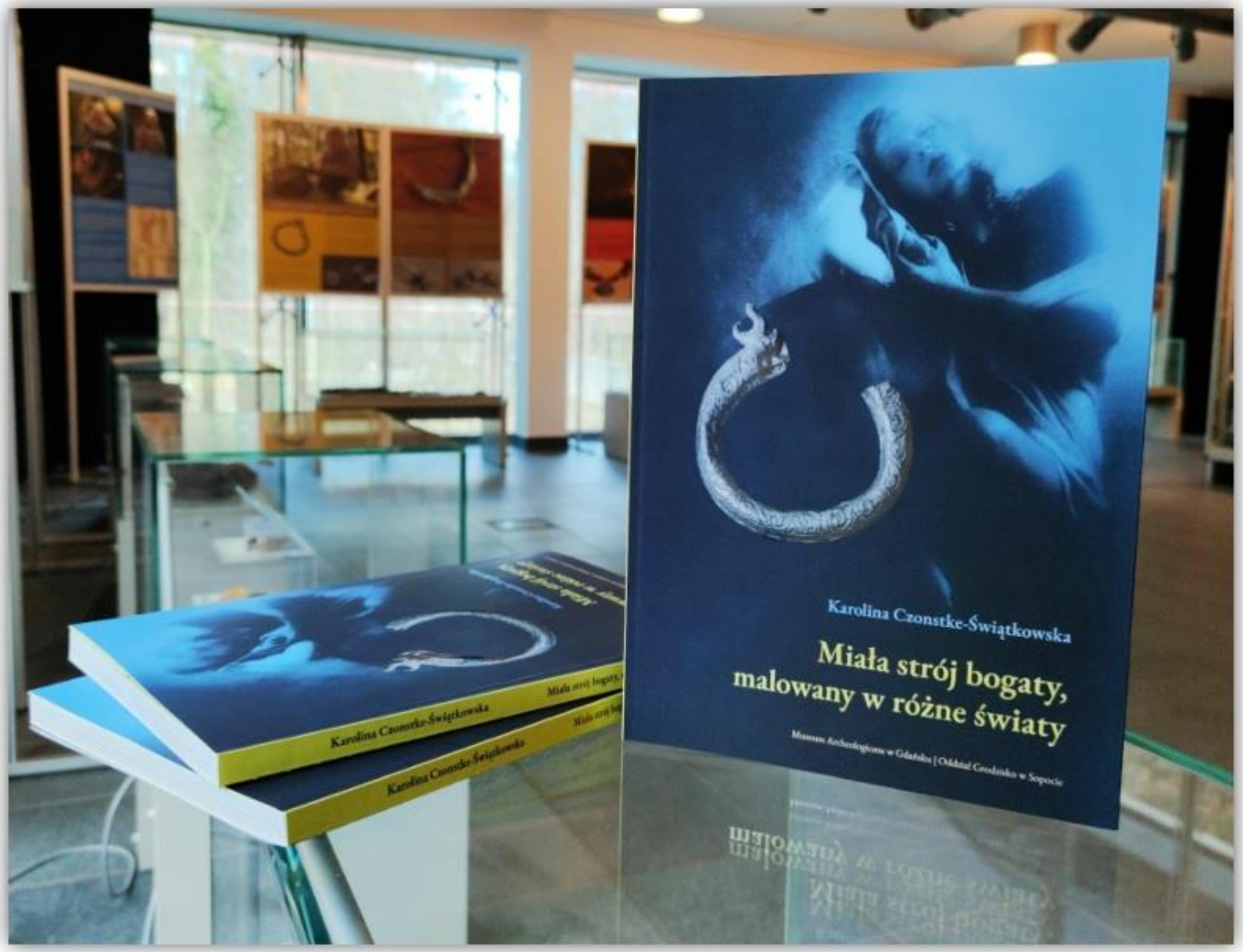

Skarb z Pærregård na Bornholmie

Publikacja

Karolina Czonstke-Świątkowska
Miała strój bogaty, malowany w różne światy
Muzeum Archeologiczne w Gdańsku | Oddział Grodziska w Sopocie
Karolina Czonstke-Świątkowska
Karolina Czonstke-Świątkowska

Spis treści

Od Autorki 7
Miała strój bogaty, malowany w różne światy 11
Być kobietą 17
Skarby, groby i... 25
Srebro i skóry 33
Bałtyk – Morze Śródziemne północy 43
Świat nordycki 49
W skandynawskim stylu 57
W blasku Frei 63
Wiatr z północy 77
Nieradzony Pomorze 85
Słowiański styk 95
„...na ziemi Kanaan, gdzie kobiety wkładają w uszy kolczyki..." 102
Świat pogranicza 119
Ostatni poganie Europy 133
W słowach bogów 147
Sztuka Bałtów 157
Między magią a religią 169
Kiedy światy się zderzają 179
Agnieszka Maślakiewicz
Tkaniny i tkactwo (Aneks) 187

Wybór literatury 203
Spis ilustracji 207

Karolina Czosnyka-Świątkowska
Miała strój bogaty, malowany w różne światy

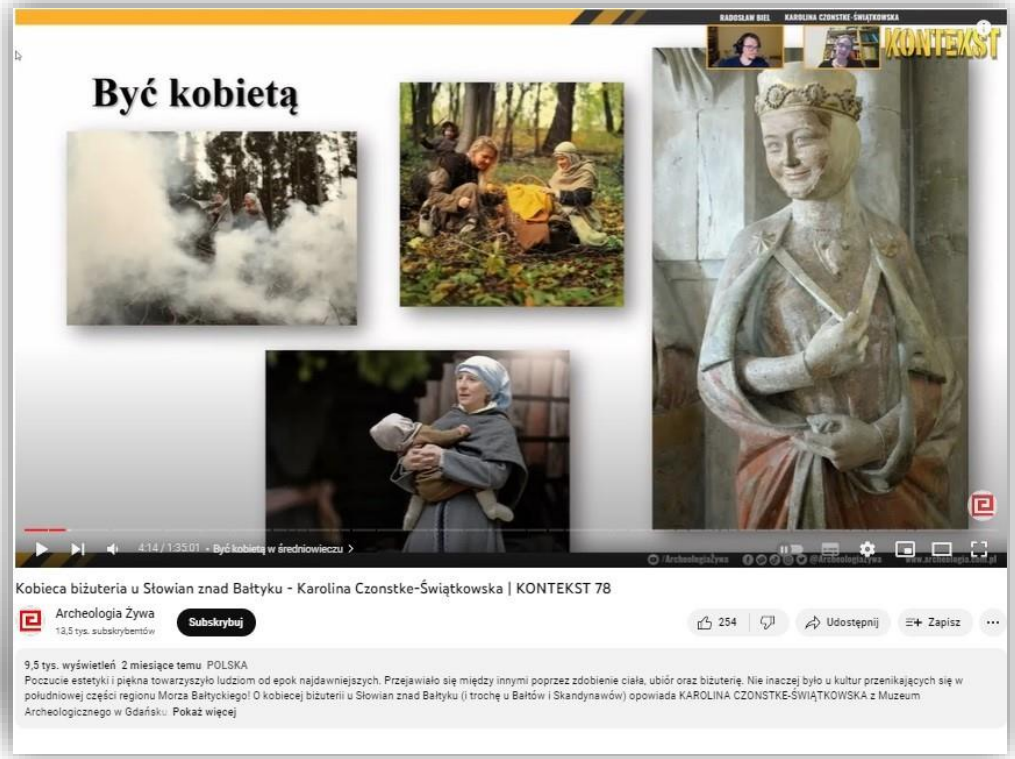
Wydarzenia towarzyszące wystawie i publikacji

- Oprowadzania kuratorskie
- Kobieca biżuterii u Słowian znad Bałtyku – *Kontekst* webinar organizowany przez Archeologię Żywą (prawie 9700 wyświetleń)
- Celebruj dzień kobiet w M15 – spotkanie autorskie
- Święto Plonów na Grodzisku w Sopocie 2022 – temat przewodni jubilerstwo i obróbka metalu
- Miała strój bogaty, malowany w różne światy – konferencja naukowa wieńcząca wystawę (17.04.2023) – streaming online oraz przygotowanie cyklu artykułów pokonferencyjnych

Wydarzenia towarzyszące wystawie i publikacji

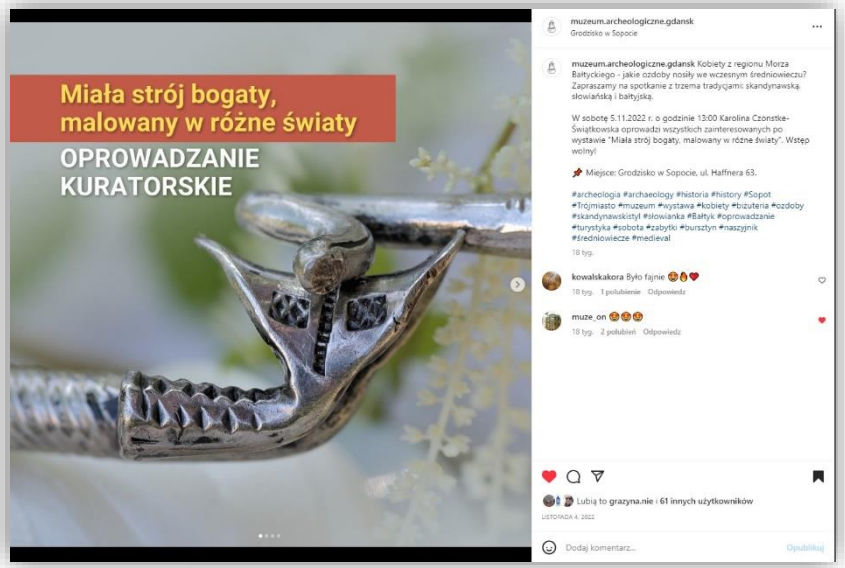
Wydarzenia towarzyszące wystawie i publikacji (c.d)

M15 Restaurant & Bar & Sauny Sopot
Wczoraj o 19:25 ·

Dziękujemy za wspaniały wieczór z okazji Dnia Kobiet ❗ W **M15 Restaurant & Bar & Sauny Sopot** gościliśmy Panią Karolinę Czonste-Świątkowską, która z ogromną pasją opowiedziała nam historię życia, obyczajów, a także biżuterii kobiet żyjących w basenie Morza Bałtyckiego w średniowieczu zawartą w jej książce "Miała strój bogaty, malowany w różne światy". Na wystawę tej biżuterii zapraszamy do **Grodzisko w Sopocie** !
Przedstawicielki firmy kosmetycznej **Alkmie Cosmetics** Pani Paulina Kulikowska oraz Pani Anna Matysiak zabrały nas w świat naturalnych, aromatycznych i zbawiennych dla naszej skóry twarzy i ciała kosmetyków 😀 Ich moc uczestniczki spotkania mogły wypróbować na własnej skórze podczas sesji w gorących saunach **Saunspot** 🔥
A nasz Szef Kuchni Adrian Gabryszak jak zwykle zaskoczył nas finezją i smakiem podanego poczęstunku 😉
Dziękujemy za wspólny czas wszystkim Paniom, które postanowiły świętować ten dzień z nami ❗ ❤️

#dzieńkobietwsopocie #restauracjasopot #dzienkobiet #sopotplaża #dzieńkobietnadmorzem #dzieńkobiet #sopot #m15restauracja #saunspot #alkmiecosmetics #grodziskowsopocie #dzieńkobiet❤️ #m15restauracjasopot #dzieńkobietsopot #dzień #dzieńkobiet2023 #saunatime #morsowanie Pokaż mniej

Wystawa w przestrzeni medialnej

(m.in. Kopalnia Wiedzy, Radio Gdańsk, Program 1 Polskiego Radia, Onet, Dziennik Bałtycki, Archeologia Żywa, Trójmiasto, Sopot.pl)

STREFA HISTORII

Jaka była kobieca biżuteria w średniowieczu? O tym można się przekonać na sopockim Grodzisku

3 sierpnia 2022 21:05 Brak komentarzy

(fot. Marek Jasiński)

Jak ubierały się w średniowieczu kobiety mieszkające na terenach wokół Morza Bałtyckiego? Jakie nosiły ozdoby? o tym w audycji opowiada Karolina Czonstke-Świątkowska, autorka wystawy „Miała strój bogaty, malowany w różne światy" w sopockim oddziale Muzeum Archeologicznego w Gdańsku.

W X-XII wieku w południowej części regionu Morza Bałtyckiego przenikały się trzy tradycje: skandynawska, słowiańska i bałtyjska. Różniły się pod względem kulturowym, społecznym, gospodarczym czy wyznawanego systemu wierzeń. Odmienny był też sposób postrzegania kobiet, co uwidaczniało się w formie i kompozycji strojów. To właśnie strojom i ozdobom kobiet z wczesnego średniowiecza poświęcona jest wystawa „Miała strój bogaty, malowany w różne światy" (tytuł zaczerpnięty z wiersza Bolesława Leśmiana). Wystawa będzie prezentowana do 31 marca 2023 r. na Grodzisku w Sopocie.

00:00 00:00

Marzena Bakowska/mrud

Kopalnia Wiedzy.pl

wpisz szukaną frazę

Wiadomości Artykuły Forum Książki Konkursy Galerie Wyw

Medycyna Technologia Psychologia Zdrowie/uroda Bezpieczeństwo IT Nauki przyrodnicze Astronomia/fizyka Huma

Strona główna > Wiadomości > Humanistyka

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku zaprasza na wystawę z kobiecymi ubraniami i ozdobami z wczesnego średniowiecza

A A A

13 lipca 2022, 12:25 | Humanistyka

Od 16 lipca br. do 31 marca 2023 r. Muzeum Archeologiczne w Gdańsku (MAG) zaprasza do Grodziska w Sopocie na wystawę „Miała strój bogaty, malowany w różne światy" (tytuł zaczerpnięto z wiersza „Strój" Bolesława Leśmiana). Zgromadzono na niej kobiece ubrania i ozdoby z wczesnego średniowiecza. **Większość prezentowanych zabytków zostanie pokazana publicznie po raz pierwszy w historii muzealnictwa.**

W X-XII wieku w południowej części regionu Morza Bałtyckiego przenikały się trzy tradycje: skandynawska, słowiańska i bałtyjska. Różniły się pod względem kulturowym, społecznym, gospodarczym czy wyznawanego systemu wierzeń. Odmienny był też sposób postrzegania kobiet, co uwidaczniało się w formie i kompozycji strojów - podkreślono w komunikacie MAG.

Elementy stroju udostępniono ze zbiorów Muzeum Regionalnego im. Andrzeja Kaubego w Wolinie, MAG, Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, Muzeum Podlaskiego w Białymstoku, a także Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie.

Zwiedzający będą mogli zobaczyć biżuterię odkrytą na cmentarzyskach w Ciepłem i Czarnej Wielkiej oraz skarb srebrny z Olbrachtówka. Pojawią się również ozdoby z Gdańska i obszarów zamieszkiwanych przez Bałtów (dzisiejszych Warmii i Mazur i terenów Litwy, Łotwy i Obwodu Kaliningradzkiego). Oprócz tego twórcy wystawy „Miała strój bogaty, malowany w różne światy" zaprezentują *znaleziska związane z tradycjami skandynawskimi z Wolina i Truso.*

Sopot

KALENDARZ WYDARZEŃ | BUDŻET OBYWATELSKI | STREFA TURYSTYCZNA | EUROPEJSI SOPOT

Strona Główna » Kulturalny Sopot » „Miała strój bogaty, malowany w różne światy". Zwiedzanie z kuratorem

„Miała strój bogaty, malowany w różne światy". Zwiedzanie z kuratorem

24 lutego 2023

Fot. Marek Jasiński

Grodzisko w Sopocie zaprasza na oprowadzanie kuratorskie po wystawie „Miała strój bogaty, malowany w różne światy". Okazja jest wyjątkowa, niedawno ukazała się książka o wczesnośredniowiecznej kobiecej biżuterii napisana przez Karolinę Czonstke-Świątkowską, kuratorkę sopockiej ekspozycji.

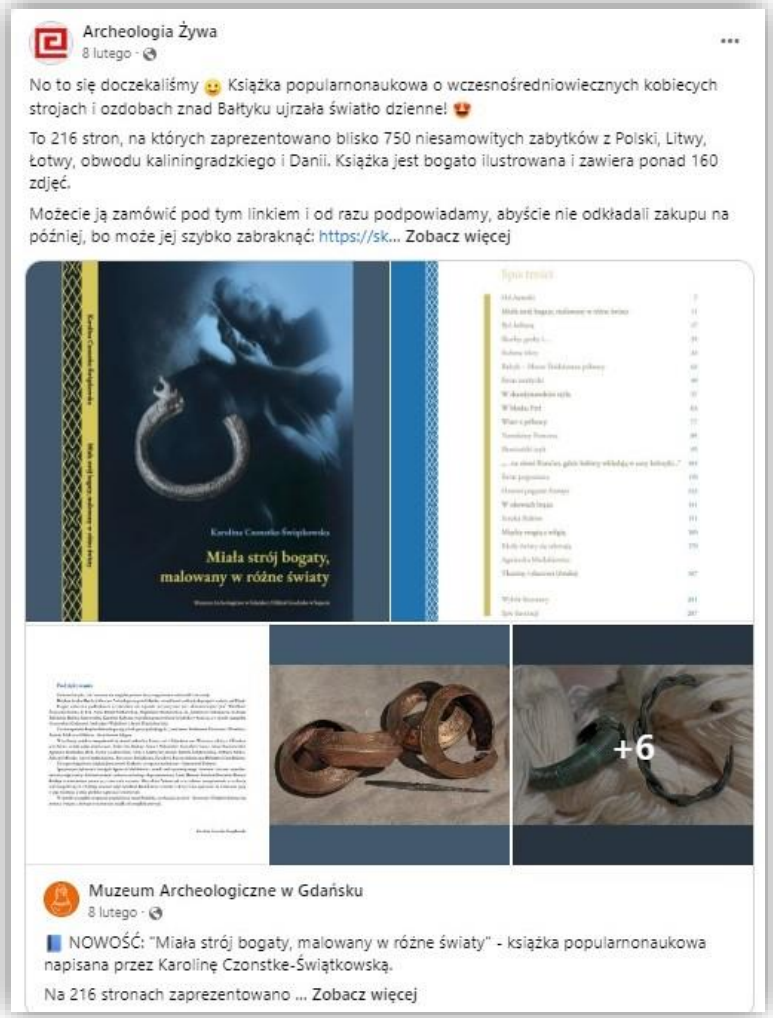
Oprowadzanie kuratorskie po wystawie na sopockim Grodzisku rozpocznie się **w sobotę, 25 lutego, o godzinie 13.00**. W ramach oprowadzania będzie można obejrzeć i kupić publikację, a także porozmawiać z autorką. Organizatorzy zapowiadają także słodki poczęstunek.

> *— Zaczniemy od zaprezentowania oryginalnego, pięknie ilustrowanego katalogu wystawy — mówi Karolina Czonstke-Świątkowska. — „Miała strój bogaty, malowany w różne światy" to pierwsza taka książka popularnonaukowa, poświęcona biżuterii kobiet we wczesnym średniowieczu oraz pokazująca upodobania estetyczne Słowian, Skandynawów i Bałtów. Ta tematyka praktycznie nie istniała dotąd w świadomości społecznej. Cieszę się, że mogłam stworzyć publikację, która ukazuje zagadnienie w sposób lekki i przystępny, a jednocześnie przekrojowy, problemowy i narracyjny. Serdecznie zapraszam do wspólnej podróży śladami Wulfstana: od wczesnośredniowiecznych wybrzeży Danii, wzdłuż obszarów słowiańskich, aż do legendarnego Truso i ziem bałtyjskich.*

Warto wcześniej zarezerwować miejsce — w oprowadzeniu kuratorskim może wziąć udział maks. 40 osób. **Jak się zapisać?** Informacje na stronie Skansen Archeologiczny Grodzisko w Sopocie. Grodzisko mieści się przy ul. Jana Jerzego Haffnera 63.

Wystawa w przestrzeni medialnej (c.d.)

Wystawa w przestrzeni medialnej – linki (c.d.)

- Radio Gdańsk: https://radiogdansk.pl/audycje/strefa-historii/2022/08/03/jaka-byla-kobieca-bizuteria-w-sredniowieczu-o-tym-mozna-sie-przekonac-na-sopockim-grodzisku/
- Sopot.pl: https://www.sopot.pl/aktualnosc/10461/miala-stroj-bogaty-malowany-w-rozne-swiaty-zwiedzanie-z-kuratorem
- Archeologia Żywa („Kontekst"): https://www.youtube.com/watch?v=V_08fplyGes
- Archeologia Żywa (portal): https://archeologia.com.pl/event/miala-stroj-bogaty-malowany-w-rozne-swiaty-wystawa-sopot-2022/
- Kopalnia wiedzy: https://kopalniawiedzy.pl/Muzeum-Archeologiczne-w-Gdansku-wystawa-Miala-stroj-bogaty-malowany-w-rozne-swiaty-stroj-kobiecy-bizuteria-wczesne-sredniowiecze,35297
- Pomorskie! : https://pomorskie.eu/zobacz-kobiece-skarby-z-wczesnego-sredniowiecza-nowa-wystawa-na-sopockim-grodzisku/

Podcasty

- Spotify: https://open.spotify.com/episode/5FopOADB8QvV5i6NsYv31H
- Player FM: https://player.fm/series/kontekst/ep-78-kobieca-bizuteria-u-slowian-znad-baltyku-karolina-czonstke-swiatkowska
- podkasty.info: https://www.podkasty.info/katalog/podkast/7409-Kontekst/78_Kobieca_bi%C5%BCuteria_u_S%C5%82owian_znad_Ba%C5%82tyku_Karolina_Czonstke_%C5%9Awi%C4%85tkowska
- Castbox: https://castbox.fm/episode/78.-Kobieca-bi%C5%BCuteria-u-S%C5%82owian-znad-Ba%C5%82tyku---Karolina-Czonstke-%C5%9Awi%C4%85tkowska-id2861331-id556796307?country=us
- Podcast Addict: https://podcastaddict.com/episode/150357718